

Developing a Package of Educational-Psychological Empowerment Based on the Lived Experience of Adolescent Girls in Divorced Families and Investigating Its Effectiveness on Social Adjustment

Parmis Salehi Kozani¹ , Hamzeh Ahmadian^{2*} , Yahya Yarahmadi³

1. PhD student in general psychology, faculty of humanities, Sanandaj branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. Email: parmis151@gmail.com

2. Corresponding author, Assistant Professor, Department of General Psychology, Faculty of Humanities, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. Email: ahmadian@iausdj.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Humanities, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. Email: yyarahmadi@iausdj.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:

Received: 24 Sep 2023

Revised: 31 Oct 2024

Accepted: 23 Nov 2024

Online Published: 10 Mar 2025

Keywords:

Adolescent Divorced Girls,
Educational-Psychological
Empowerment, Lived
Experience, Social Adjustment

ABSTRACT

The present study was conducted to developing a comprehensive package of educational-psychological empowerment based on the lived experience of adolescent girls in divorced families and investigating its effectiveness on their social adjustment. The current research is of mixed type. The research method was qualitative, phenomenological-descriptive, and quantitative part was quasi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group and a two-month follow-up period. The The statistical population consisted of adolescent divorced girls in the first year of high school in Rasht city in the academic year of 2022-2023. In the qualitative part, the sample consisted of 20 adolescent divorced girls were purposefully selected. In the quantitative part, in this research 27 adolescent were selected through purposive sampling method and randomly accommodated into experimental and control groups. The adolescents in the experimental group received the educational-psychological empowerment during 10 sessions. The applied questionnaire in this study included Social Adjustment Questionnaire (SAQ). The data from the study were analyzed through mixed ANOVA via SPSS23 software. The results showed that the comprehensive package of educational-psychological empowerment has sufficient content validity according to experts. Also, this package had an impact on the social adjustment ($P < 0.001$; $\eta^2 = 0.66$; $F_{2,50} = 133.15$) of adolescent divorced girls. Based on the findings of the research, it can be concluded that the comprehensive educational-psychological empowerment package focusing on self-awareness, self-efficacy, how to manage anger, taking advantage of spirituality and creating motivation can be an efficient method to improve the social adjustment of adolescent divorced girls should be used.

Cite this article: Salehi Kozani, P., Ahmadian, H., Yarahmadi, Y. (2025). Developing a Package of Educational-Psychological Empowerment Based on the Lived Experience of Adolescent Girls in Divorced Families and Investigating Its Effectiveness on Social Adjustment. *Journal of Applied Psychological Research*, (Accepted Manuscript). Doi: 10.22059/japr.2025.365801.644737

Publisher: University of Tehran Press

DOI: <https://doi.org/10.22059/japr.2025.365801.644737>

© The Author(s).

تدوین بسته توانمندسازی آموزشی-روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق و بررسی اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی

پارمیس صالحی کوزانی^۱، حمزه احمدیان^{۲*}، یحیی یاراحمدی^۳

۱. دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی عمومی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنجند، دانشگاه آزاد اسلامی، سنجند، ایران. parmis151@gmail.com
 ۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه روانشناسی عمومی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنجند، دانشگاه آزاد اسلامی، سنجند، ایران. ahmadian@iausdj.ac.ir
 ۳. استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنجند، دانشگاه آزاد اسلامی، سنجند، ایران. yyarahmadi@iausdj.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۳

تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۲/۱۹

کلیدواژه ها:

توانمندسازی آموزشی-روانی، تجربه زیسته، سازگاری اجتماعی، دختران نوجوان طلاق

پژوهش حاضر با هدف تدوین بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق و بررسی اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی آنان صورت پذیرفت. پژوهش حاضر از نوع آمیخته است. روش پژوهش کیفی، پدیدارشناختی-توصیفی و روش پژوهش کمی، شبه آزمایشی با طرح پیش آزمون-پس آزمون با گروه گواه و دوره پیگیری دوماهه بود. جامعه آماری شامل نوجوانان طلاق در دوره اول متوسطه شهر رشت در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود. نمونه ها در قسمت کیفی شامل ۲۰ نوجوان دختر طلاق بود با روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. نمونه در بخش کمی نیز پژوهش شامل ۲۷ نوجوان پسر تک سرپرست بود که به شیوه نمونه گیری هدفمند انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه جایگزین شدند. نوجوانان گروه آزمایش، بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی را در ۱۰ جلسه دریافت نمودند. در این پژوهش از پرسشنامه سازگاری اجتماعی (SAQ) استفاده شد. داده های حاصل از پژوهش به شیوه تحلیل واریانس آمیخته با استفاده از نرم افزار آماری SPSS23 تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی کافی است. همچنین این بسته بر سازگاری اجتماعی ($F_{2,50}=139/15$; $P<0/001$; $Eta=0/66$) دختران نوجوان طلاق تاثیر داشته است. بر اساس یافته ها می توان گفت بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی با تمرکز بر خودآگاهی، خودکارآمدی، نحوه مدیریت خشم، بهره بردن از معنویت و ایجاد انگیزه می تواند به عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق مورد استفاده قرار گیرد.

استناد: صالحی کوزانی، پ.، احمدیان، ح.، و یاراحمدی، ی. (۱۴۰۳). تدوین بسته توانمندسازی آموزشی-روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق و بررسی اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی. *فصل نامه پژوهش های کاربردی روانشناختی*، * (پذیرش شده). doi: 10.22059/japr.2025.365801.644737

ناشر: انتشارات دانشگاه

© نویسندگان.

تهران

DOI: <https://doi.org/10.22059/japr.2025.365801.644737>

۱. مقدمه

خانواده به عنوان کوچکترین واحد اجتماعی، ثبات یا بی ثباتی آن بر اعضای خانواده و جامعه تأثیر می‌گذارد (سورک^۱، ۲۰۲۰). امروزه شاخص آمار طلاق بسیار چشمگیر است به صورتی که بر اساس آمار سازمان ثبت احوال از هر ۵/۵ ازدواج یک ازدواج منجر به طلاق می‌شود و این رقم وضعیت بدتری را در تهران نشان می‌دهد. به طوری که در تهران از هر ۲/۹ ازدواج، یک ازدواج منجر به طلاق می‌شود. بر این اساس آمارها حاکی از نرخ بالای طلاق و به دنبال آن افزایش فرزندان طلاق است (امانی، زهراکار و کیامنش، ۱۳۹۸). این در حالی است که میانگین نرخ طلاق در دنیا ۳۷/۵ درصد بوده و کشور پرتقال و اسپانیا در صدر میزان وقوع طلاق قرار دارند (استپ و ویلکوکس^۲، ۲۰۲۰). طلاق به هر دلیل، درست یا نادرست، عواقبی هم برای اعضای خانواده و هم برای جامعه دارد. مشکلات اقتصادی، روانی، عاطفی و اجتماعی برای مردان و زنان ایجاد می‌کند و زوج‌های جدا شده را منزوی می‌کند. این در حالی است که تأثیر طلاق بر فرزندان بسیار پیچیده است (بیاتی اشکفتکی، احمدی، چرامی و غضنفری، ۱۴۰۰). فروپاشی این واحد کوچک گاهی چنان تأثیر عمیقی بر روی بچه‌ها می‌گذارد که باور نکردنی است. جدای از تأثیراتی که طلاق بر زوجین می‌گذارد، در مواردی که زوجین صاحب فرزند می‌شوند، آثار آن بر فرزندان آنها نیز تأثیر می‌گذارد (استپ و ویلکوکس، ۲۰۲۰). حتی می‌توان گفت فرزندان به دلیل آسیب‌پذیری بیشتر، آشفتگی روانی، هنجاری و اجتماعی را تجربه می‌کنند. فرزند طلاق، ناخواسته درگیر تضادهایی می‌شود که نه توانایی درک آنها را دارد و نه تاب کنار آمدن با آنها را دارد (خالد، قدیر، چان و اسپانار^۳، ۲۰۱۸). فرزندان این گونه ازدواج‌ها علاوه بر داشتن نیازهای خاص، در معرض آسیب‌های روانی و اجتماعی فراوانی نیز قرار دارند. دنیای تنهایی این فرزندان بسیار غم‌انگیز و دردناک است و روابط اجتماعی آنها مختل می‌شود و این امر آنها را به سمت انحرافات اجتماعی سوق می‌دهد (استوکپک^۴، ۲۰۱۹)، به طوری که مشاهده شده فرزندان طلاق نسبت به فرزندان خانواده‌های عادی و باثبات، سازگاری اجتماعی^۵ پایین‌تری را نشان می‌دهند (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸). سازگاری به توانایی فرد برای سازگاری با محیط خود اشاره دارد (لی، وانگ و چن^۶، ۲۰۲۰). منظور از سازگاری، رابطه‌ای است که بین فرد و محیط او به ویژه محیط اجتماعی و خانوادگی وجود دارد و به او اجازه می‌دهد تا به نیازها و انگیزه‌های خود پاسخ دهد. زمانی که فرد بتواند رابطه سالمی بین خود و محیط اجتماعی خود برقرار کند و انگیزه‌های خود را ارضا کند، از سازگاری سود می‌برد، در غیر این صورت ناسازگار تلقی می‌شود (تویلهار^۷ و همکاران، ۲۰۱۹). در واقع سازگاری با محیط مهارتی است که باید آموخته شود و کیفیت آن مانند سایر آموخته‌ها به میزان علاقه و تلاش فرد برای یادگیری بستگی دارد. بر این اساس می‌توان بیان کرد که سازگاری اجتماعی فرآیندی است که به وسیله آن روابط بین افراد، گروه‌ها و عناصر فرهنگی در وضعیت رضایت بخشی برقرار می‌شود (پیئتس، هودگس و کیکاس^۸، ۲۰۲۲). بنابراین، سازگاری اجتماعی مکانیسم‌هایی است که به وسیله آن فرد توانایی تعلق به یک گروه را پیدا می‌کند. به همین دلیل، سازگاری اجتماعی مستلزم تغییراتی در فرد است و همچنین مستلزم ادغام مکانیسم‌هایی است که به وسیله آن گروه یک عضو جدید را می‌پذیرد (روت^۹ و همکاران، ۲۰۱۶). اگر کسی بتواند محدودیت‌های خود را بشناسد و بپذیرد، راه‌هایی برای مقابله با آنها و استفاده از آنها بیابد، آرزوها و خواسته‌هایش را محدود و کنترل کند و تا حد امکان شرایط ارضای آنها را فراهم کند، او را فردی سازگار می‌گویند. برعکس، اگر فردی قادر به این کار نباشد، ناسازگار نامیده می‌شود و جامعه به طرق مختلف با او مقابله می‌کند و در نهایت طرد و حذف می‌شود و چنین روندی آسیب جدی روحی و روانی به فرد وارد می‌کند (لی، وانگ و لی^{۱۰}، ۲۰۲۲).

1. Sorek
2. Stapp, Wilcox
3. Khalid, Qadir, Chan, Schwannauer
4. Stokkebekk
5. social adjustment
6. Lee, Wang, Chen
7. Twilhaar
8. Peets, Hodges, Kikas
9. Root
10. Lee, Wang, Lee

تاکنون روش‌های درمانی مختلفی برای نوجوانان دارای والدین طلاق استفاده شده است. با توجه به عدم حضور یکی از والدین و نقش آموزشی و تربیتی آن در روند رشد و تکامل نوجوانان، یکی از روش‌های موثر می‌تواند مبتنی بر آموزش و ایجاد توانمندی خود نوجوانان باشد. بر این اساس یکی از روش‌های آموزشی که می‌توان برای جبران کاستی‌های ارتباطی، اجتماعی، شناختی و روانی نوجوانان طلاق تهیه و تدوین کرد، توانمندسازی آموزشی - روانی^۱ نوجوانان است. تاکنون بسته جامع توانمندسازی آموزشی - روانی برای گروه نوجوانان خانواده‌های طلاق تدوین نشده است که حکایت از خلأ پژوهشی در این زمینه دارد. در این میان نتایج تحقیق [محرابیان، دوکانه‌ای فرد و فتاحی اندبیل \(۱۴۰۱\)](#)؛ [واله، شکری و اسدزاده \(۱۴۰۰\)](#)؛ [اسدی، فرهادی و گلپرور \(۱۴۰۰\)](#)؛ [بهرامی کرچی، منشئی و کشتی آرای \(۱۳۹۹\)](#)؛ [عصارپور آرانی، صالحی و نکاوند \(۱۳۹۸\)](#)؛ [رضاییان، رسولی، عسکریوکی و اصل دهقان \(۱۳۹۷\)](#)؛ [فلاحی و همتی علمدارلو \(۱۳۹۷\)](#)؛ [کایابان^۲ و همکاران \(۲۰۲۲\)](#)؛ [کاپلتی^۳ و همکاران \(۲۰۲۰\)](#)؛ [لاردیر، گارسیا- رید و رید^۴ \(۲۰۱۹\)](#)؛ [بالارد، کوهن و دارت^۵ \(۲۰۱۹\)](#) و [سارکار، داسگپتا، سینها و شهبابا^۶ \(۲۰۱۷\)](#) نشان داده‌اند که توانمندسازی روان‌شناختی، هیجانی و شناختی می‌تواند منجر به بهبود عملکرد اجتماعی، روان‌شناختی و هیجانی افراد مختلف شود.

توانمندسازی آموزشی-روانی به معنای کمک به افراد برای ارتقای احساس اعتماد به نفس در زمینه فردی و اجتماعی، غلبه بر ناتوانی و درماندگی و ایجاد شور و شوق در آنها برای فعالیت و ایجاد انگیزه درونی برای انجام وظایف می‌باشد. توانمندسازی آموزشی- روانی مفهومی است که از منظرهای مختلفی مورد توجه قرار گرفته است که یکی از مهمترین این دیدگاه‌ها توانمندسازی روانشناختی است که بیانگر فرآیند افزایش انگیزش درونی افراد است ([عصارپور آرانی، صالحی و نکاوند، ۱۳۹۸](#)). توانمندسازی آموزشی-روانی به معنای رهاسازی نیرو و قدرت درونی افراد و همچنین فراهم کردن بسترها و ایجاد فرصت برای شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و شایستگی‌های افراد مختلف است ([کاپلتی و همکاران، ۲۰۲۰](#)). این مفهوم از توانمندسازی با احساسات و خلق و خوی افراد نسبت به خود، خانواده و دیگران مرتبط است و نشان دهنده نقش فعال افراد در خانواده و جامعه است. بر اساس تحقیقات گذشته، توانمندسازی آموزشی-روانی افراد را می‌توان در پنج بعد شایستگی^۷، مؤثر بودن^۸، خودمختاری^۹، معنی‌دار بودن^{۱۰} و اعتماد^{۱۱} خلاصه کرد ([کایابان و همکاران، ۲۰۲۲](#)). شایستگی به درجه‌ای که یک فرد می‌تواند وظایف را به صورت ماهرانه انجام دهد، اشاره دارد و به باور فرد در مورد توانایی‌های خود برای انجام موفقیت آمیز وظایف محول شده اشاره دارد. چنانچه فردی بتواند وظایف خود را با بهره‌گیری از مهارت‌هایش انجام دهد، بر احساس شایستگی و کفایت نفس او اثری مثبت دارد. افراد توانا با داشتن شایستگی احساس می‌کنند که توانایی و تخصص لازم برای انجام یک کار را با موفقیت دارند ([اسدی، فرهادی و گلپرور، ۱۴۰۰](#)). مؤثر بودن یا پذیرش نتیجه شخصی میزانی است که فرد می‌تواند بر نتایج و پیامدهای رویدادها تأثیر بگذارد. تأثیر میزانی است که رفتار یک فرد به نظر می‌رسد در دستیابی به اهداف فردی و خانوادگی تفاوت ایجاد می‌کند ([سارکار و همکاران، ۲۰۱۷](#)). معتقدند که خودمختاری شامل احساس خود تعیینی فرد می‌شود، چنین فردی خود را در مرکز علیت می‌داند و معتقد است که رفتارهایی که انجام می‌دهد از خود او سرچشمه می‌گیرد نه از دیگران. معنادار بودن فرصتی برای افراد است تا احساس کنند که اهداف مهم و ارزشمندی را دنبال می‌کنند، به این معنی که احساس می‌کنند در مسیری حرکت می‌کنند که وقت و انرژی آنها ارزش دارد ([بالارد، کوهن و دارت، ۲۰۱۹](#)).

1. Educational-psychological empowerment
2. Cayaban
3. Cappelletti
4. Lardier, Garcia-Reid, Reid
5. Ballard, Cohen, Duarte
6. Sarkar, Dasgupta, Sinha, Shahbabu
7. competence
8. impact
9. self-determination
10. meaning
11. confidence

در ضرورت انجام پژوهش حاضر می‌توان گفت که مشکلات زناشویی والدین و بروز طلاق بر فرزندان و کیفیت روابط آنها تأثیر می‌گذارد و بین تعارضات زناشویی و چالش‌ها و مسائل رفتاری، شناختی و هیجانی فرزندان رابطه مثبت وجود دارد. این در حالی است که عدم سازگاری کودکان و نوجوانان با طلاق والدین می‌تواند آثار زیانبار و مخربی بر عملکرد روانی و حتی وضعیت جسمانی آنها داشته باشد. بر این اساس ضرورت مداخله در این گروه به طور جدی احساس می‌شود. این فرآیند زمانی اهمیت دو چندان می‌یابد که این کودکان در دوره رشد نوجوانی قرار دارند. در این دوره فرد به بلوغ می‌رسد، به دنبال کشف هویت خود است، به دنبال استقلال و جدایی از وابستگی‌های دوران کودکی است، به همین دلایل، نوجوانان در این دوران وضعیت روانی پایداری ندارند و در این دوره بیشترین مشکلات رفتاری و روانی وجود دارد. با توجه به پیامدهای نامطلوب طلاق در نوجوانی و نقش مخرب آن در سلامت روان (بیاتی اشکفتکی و همکاران، ۱۴۰۰)، پیشرفت تحصیلی و تنظیم هیجانی (خالد و همکاران، ۲۰۱۸)، سازگاری اجتماعی، روانی و شناختی (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸) و نیز اثرات گسترده آن بر زندگی فردی، اجتماعی و شغلی نوجوانان (استوکپک، ۲۰۱۹)، لازم است اقدامات مناسبی برای بهبود مولفه‌های روانی، شناختی، هیجانی و ارتباطی این افراد انجام شود. این در حالی است که منطبق بر یافته‌های پژوهشی پیشین، فرزندان طلاق از کاستی در سازگاری اجتماعی در رنج هستند (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸). عدم توفیق در سازگاری اجتماعی مناسب می‌تواند این فرزندان را در تطبیق‌پذیری اجتماعی دچار مشکل نموده و عملکرد اجتماعی آنان را تحت تأثیر قرار دهد. بر این اساس استفاده از روش‌های درمانی روان‌شناختی مناسب که منجر به ارتقای قوای روانی و هیجانی آنها می‌شود، امری اجتناب ناپذیر است. به همین دلیل، پژوهش حاضر به دنبال تدوین بسته اجتماعی توانمندسازی آموزشی-روانی برای نوجوانان مطلقه بر اساس تجربه زیسته و بررسی اثربخشی آن است. حال با توجه به این خلا پژوهشی (عدم تدوین بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی برای این نوجوانان)، هدف پژوهش حاضر تدوین بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق و بررسی اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی آنان است. فرضیه پژوهش حاضر بدین صورت بود:

- بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق بر سازگاری اجتماعی آنان موثر است.

۲. روش

۲.۱ جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

پژوهش حاضر از نوع آمیخته (کیفی و کمی) است. روش تحقیق کیفی، پدیدارشناسی - توصیفی و روش تحقیق در بخش کمی، شبه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه و دوره پیگیری دو ماهه بود. هدف اصلی روش تحقیق پدیدارشناسی توصیفی، خلق یک توصیف جامع از یک پدیده تجربه شده روزانه برای دستیابی به درک ساختار ذاتی آن است. پدیدارشناسی یکی از رویکردهای پژوهش کیفی با ریشه‌های فلسفی متمرکز بر تجارب زندگی انسان‌ها می‌باشد. پدیدارشناسی توصیفی شامل سه مرحله درک مستقیم، تجزیه و تحلیل و توصیف است. در مرحله درک مستقیم، محقق کاملاً در پدیده مورد نظر غوطه‌ور می‌شود. در این فرآیند محقق ضمن اجتناب از هرگونه نقد و ارزیابی و اظهارنظر شخصی، پدیده موردنظر را آن گونه که مشارکت‌کنندگان توصیف می‌کنند، می‌شناسد. در مرحله تجزیه و تحلیل محقق به دنبال تشخیص جوهره پدیده موردنظر بر مبنای اطلاعات بدست آمده است. با پیشرفت تحقیق، تحقیق عناصر و اجزای پدیده را تشخیص می‌دهد. تم‌های اصلی و مشترک موجود در داده‌ها را آشکار می‌نماید. بنابراین ارتباطات آن پدیده با پدیده‌های مجاور مشخص می‌گردد. در مرحله توصیف که مرحله آخر و مکمل مراحل قبلی است اجزای اصلی و شاخص پدیده به هم مرتبط شده و تم‌ها و جوهره‌های موجود در پدیده گروه‌بندی می‌شوند. جامعه آماری شامل دختران نوجوان طلاق سال اول متوسطه شهر رشت در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بودند. حجم نمونه در بخش کیفی شامل دختران نوجوان طلاق بود که تحت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته قرار گرفتند. فرآیند نمونه‌گیری در بخش کیفی تا زمان اشباع اطلاعات ادامه یافت. بدین صورت که در مصاحبه با فرد جدید، دیگر هیچ اطلاعات جدیدی از مصاحبه یافت نشده

و موارد مطرح شده در مصاحبه‌های پیشین وجود داشت. بنابراین حجم مشارکت کنندگان در بخش کیفی پس از شروع مصاحبه و اشباع داده‌ها تعیین شد و تعداد آن ۲۰ دختر نوجوان طلاق بود. بر این اساس تعداد نمونه نهایی در بخش کیفی ۲۰ دختر نوجوان طلاق بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند مبتنی بر ملاک‌های ورود به پژوهش انتخاب شدند. در بخش کمی از روش هدفمند برای نمونه‌گیری استفاده شد. با مراجعه به ۱۰ آموزشگاه متوسطه اول دخترانه رشت، دختران نوجوان دارای والدین مطلقه شناسایی شدند. سپس ۳۰ دختر نوجوان طلاق که مایل به شرکت در پژوهش بودند انتخاب و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (۱۵ دختر نوجوان طلاق در گروه آزمایش و ۱۵ دختر نوجوان طلاق در گروه کنترل) قرار گرفتند. سپس گروه آزمایش مداخلات بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی بر اساس تجربه زیسته دختران نوجوان خانواده‌های طلاق را دریافت کردند. این در حالی است که دختران نوجوان طلاق در گروه گواه در طول پژوهش هیچ مداخله‌ای دریافت نکردند و منتظر دریافت مداخله بودند. پس از اتمام جلسات پس‌آزمون و برای اطمینان از پایداری نتایج، مرحله پیگیری نیز پس از دو ماه اجرا شد. جهت افزایش روایی درونی پژوهش، پژوهشگر رخدادهای همزمان با زمان انجام مداخله را بررسی و به مورد خاصی که روایی درونی را خدشه‌دار نمایند، برنخورد. همچنین پژوهشگر از انتساب تصادفی نوجوانان در گروه‌های آزمایش و گواه بهره‌برد تا پراکندگی بین ویژگی‌های شرکت‌کنندگان تا حد ممکن کاهش یابد. در طول اجرای مداخله، ۱ نفر در گروه آزمایش و ۲ نفر در گروه گواه از مطالعه خارج شدند. بر این اساس، ۲۷ نوجوان (۱۴ نفر در گروه آزمایش و ۱۳ نفر در گروه کنترل) در مطالعه باقی ماندند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارتند از: داشتن والدین مطلقه، جنسیت مؤنث، سن ۱۳ تا ۱۶ سال (حضور در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم)، گذشت حداقل یک سال از طلاق والدین، رضایت والدین برای شرکت فرزندشان در پژوهش، نداشتن سایر بیماری‌های حاد و مزمن جسمی و روانی (با توجه به سوابق بهداشتی و مشاوره‌ای) و عدم دریافت مداخله روان‌شناختی به صورت همزمان. ملاک‌های خروج از پژوهش شامل غیبت بیش از دو جلسه، عدم همکاری و انجام ندادن تکالیف تعیین شده در کلاس، عدم تمایل به ادامه شرکت در فرآیند تحقیق و وقوع حادثه غیرمترقبه بود.

۲.۲ ابزار سنجش

۲-۲-۱ پرسشنامه سازگاری اجتماعی^۱ (SAQ): پرسشنامه سازگاری اجتماعی توسط بل^۲ (۱۹۶۱)؛ به نقل از فتحی آشتیانی، (۱۳۸۸) تهیه شد. این پرسشنامه دارای ۳۲ سوال است و دامنه پاسخ به سوالات آن دارای سه گزینه است: گزینه بله نمره دو می‌گیرد، گزینه نمی‌دانم نمره یک و خیر نمره صفر می‌گیرد. سوالات ۱، ۳، ۴، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۲۸ و ۲۹ به صورت معکوس نمره گذاری می‌شوند. دامنه نمرات این پرسشنامه بین ۰ تا ۶۴ است. نمرات بالاتر نشان دهنده سازگاری اجتماعی بالاتر است. روایی پرسشنامه از دو طریق به دست آمده است: اول اینکه عبارات هر قسمت از پرسشنامه در محدوده‌ای انتخاب شده است که تفاوت بین پنجاه درصد بالا و پایین در توزیع نمرات بزرگسالان مشهود است، بنابراین در این شکل از پرسشنامه، تنها مواردی آورده شده است که به وضوح این دو گروه کاملاً متفاوت را متمایز می‌کند. ثانیاً این پرسشنامه در نتیجه تلاش کارشناسان مشاوره با بزرگسالان و بر اساس انتخاب گروه‌هایی از افراد که در محدوده سازگاری بسیار خوب و بسیار ضعیف سازگار بوده‌اند و همچنین تعیین حدودی که پرسشنامه می‌تواند بین آنها تمایز ایجاد کند (کورت‌رایت^۳، ۲۰۰۸). این پرسشنامه در ایران توسط فتحی آشتیانی (۱۳۸۸) پس از ترجمه و ویرایش بر روی ۲۰۰ نفر به صورت تصادفی اجرا شد. اعتبار این آزمون با روش آلفای کرونباخ برای مولفه‌های سازگاری کل، سازگاری در خانه، سازگاری بهداشتی، سازگاری اجتماعی، سازگاری عاطفی و سازگاری شغلی یا تحصیلی محاسبه شد و ضریب آلفای آن به ترتیب برابر با ۰/۸۹، ۰/۸۴، ۰/۸۶، ۰/۸۵ و ۰/۸۶ به دست آمد (آقای پور، وطن‌خواه و غلامی حیدرآبادی، ۱۳۹۶). میکائیلی‌منیع و مددی امامزاده (۱۳۸۷) روایی محتوایی کل و روایی خرده مقیاس‌های سازگاری اجتماعی را به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند. پایایی پرسشنامه در این پژوهش با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ محاسبه گردید.

1. Social Adjustment Questionnaire

2. Bell, B

3. Courtwright

۲-۲-۲ مصاحبه نیمه ساختار یافته: این ابزار محقق ساخته، فرم مصاحبه نیمه ساختار یافته‌ای شامل پرسش‌های باز پاسخ و بسته پاسخ بود. جهت سنجش اعتبار محتوای مصاحبه‌ها فرم مصاحبه در اختیار پنج تن از متخصصان و اساتید قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد تا نظر خود را در خصوص کمیت، کیفیت و شیوه نگارش سوالات بیان کنند. پس از اعمال اصلاحات مدنظر اساتید سوالات مورد استفاده قرار گرفت. این مصاحبه با استفاده از رویکرد کیفی با سؤال وسیع و کلی «در مورد مشکلات نوجوانان طلاق و کیفیت تعاملی و مهارت‌های درونی خود بگویید» تا سؤالات اکتشافی «در مورد مشکلات روان‌شناختی، هیجانی و اجتماعی خود در زمان زندگی با یک والد (فشارهای روانی و هیجانی حاصل از عدم حضور والد دیگر، مشکلات در تعاملات اجتماعی و مشکلات در پردازش‌های شناختی ذهنی و ...) بگویید» و سؤالاتی مشابه برای تشویق شرکت کنندگان و دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر ادامه یافت. مدت زمان مصاحبه‌ها بر حسب شرایط و تمایل شرکت کنندگان ۱۲۰-۴۰ دقیقه بود. همه مصاحبه‌ها به صورت دیجیتالی ضبط و بلافاصله پس از ضبط کلمه به کلمه نوشته شد. برای افزایش روایی و پایایی که معادل استحکام علمی یافته‌ها^۱ در تحقیق کیفی است، درگیری طولانی مدت محقق^۲ و تماس و ارتباط او با مشارکت کنندگان با حداکثر تنوع نیز اعتبار داده‌ها را افزایش می‌دهد. همچنین از روش‌های مقبولیت داده‌ها^۳ با مرور دست‌نوشته‌ها توسط مشارکت کنندگان^۴ جهت رفع هرگونه ابهام در کدگذاری‌ها استفاده می‌شود. برای این منظور، پژوهشگر قسمت‌هایی از مصاحبه و کدگذاری را در اختیار آنان قرار داد تا به مفاهیم یکسان در رابطه با گفته‌های مشارکت کنندگان دست یابد. همچنین از اشباع داده‌ها نیز برای بالابردن اعتبار استفاده شد. قابلیت تعیین- تأیید^۵ نیز با جمع‌آوری سیستماتیک داده‌ها و با رعایت بی‌طرفی محقق، توافق اعضا^۶ روی مصاحبه‌ها، کدها و دسته‌بندی کدهای مشابه و طبقات برای مقایسه بین آنچه که محقق برداشت نموده با آن چه که منظور مشارکت کنندگان بوده است، استفاده شد. علاوه بر پژوهشگر اصلی، یافته‌ها توسط سه نفر از اعضای هیأت علمی گروه روان‌شناسی و متخصصان این رشته مورد بررسی قرار گرفت تا نتایج استخراج شده مورد تأیید آنان قرار گیرد. اطمینان یا ثبات یافته‌ها با نسخه‌نویسی در اسرع وقت، استفاده از نظرات همکاران و مطالعه مجدد کل داده‌ها و قابلیت انتقال از طریق مصاحبه با مشارکت کنندگان متفاوت، ارائه نقل قول‌های مستقیم و مثال‌ها و تبیین غنی داده‌ها امکان‌پذیر می‌گردد.

۲.۳ روند اجرای پژوهش

در بخش کیفی پژوهش و در راستای بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده‌های طلاق، ابتدا دختران نوجوان طلاق بر اساس ملاک‌های ورود (سن ۱۳ تا ۱۶ سال، گذشت حداقل یک سال از طلاق والدین و نداشتن سایر بیماری‌های حاد و مزمن جسمی و روانی) شناسایی و وارد محدوده تحقیق به صورت هدفمند شدند. روش گردآوری داده‌ها شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و یادداشت‌برداری بود. بنابراین پس از انتخاب دختران نوجوان طلاق به روش نمونه‌گیری هدفمند مبتنی بر ملاک‌های ورود به پژوهش، این افراد مورد مصاحبه نیمه‌ساختاریافته قرار گرفتند. جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت و در پایان تعداد شرکت کنندگان در پژوهش ۲۰ نوجوان تعیین شد. پس از رسیدن به حد اشباع، داده‌های جمع‌آوری شده بر اساس روش هفت مرحله‌ای کلایزی^۷ مورد تحلیل قرار گرفت. در این روش، کار تدوین بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان خانواده طلاق طی مراحل مشخص شده انجام شد:

مرحله اول: مروری بر کلیه اطلاعات: در این مرحله به صورت مکتوب اطلاعات مربوط به مصاحبه‌ها چندین بار برای درک محتوای کلی آن خوانده شد. این کار همراه با گوش دادن به بخش‌هایی از اطلاعات ضبط شده انجام شد. **مرحله دوم: استخراج جملات مهم:** عبارات، جملات یا پاراگراف‌هایی که مربوط به سوالات پرسیده شده در مصاحبه‌ها بود جدا شده و در

1. Truth worthing
2. Prolonged engagement
3. Credibility
4. Member check
5. Confirmability
6. Peer check
7. Claysey's seven-step method

فایل‌های جداگانه نگهداری شدند. این کار برای این بود که اطلاعات با درصد اهمیت کمتر از بین نرود، زیرا ممکن است در مراحل بعدی اهمیت آنها مشخص شود. **مرحله سوم: ایجاد معانی فرموله شده:** برای هر جمله مهم، توضیح کوتاهی از معنای نهفته در آن نوشته شد. این فرآیند توسط دو نفر به طور جداگانه انجام شد و سپس معانی استخراج شده از جملات با هم ترکیب شدند تا معنای مشترکی به دست آید. **مرحله چهارم: قرار دادن معانی فرموله شده در دسته‌ها و شکل‌گیری مضامین (تم‌ها) در دسته‌های مختلف:** مضامین در این مرحله عبارت‌ها و جملات کوتاه از معانی فرموله شده بود. تم‌ها به طور جداگانه در دسته‌بندی‌ها توسط هر فردی که مرحله چهارم را به پایان رسانده ایجاد شد و سپس در مورد آن‌ها بحث شد. تکرار مضامین یکی از شاخص‌های اعتبار است. برای تعیین اعتبار داده‌ها در این مرحله یکی از افراد ذیصلاح مضامین به دست آمده را با اطلاعات تطبیق داد (استاد). **مرحله پنجم: ایجاد شرح مختصر روایتی:** مفاهیم کلیدی اطلاعاتی که با اجماع محققین انتخاب شده بود به صورت خلاصه روایتی نوشته شد. شرح روایتی عبارت است از بیان یافته‌ها در قالب جملات موجز و بدون ابهام. این خلاصه توسط محقق نوشته شده و سپس نفر دوم آن را با محقق اصلاح کرده است. **مرحله ششم: بازگشت برای تعیین اعتبار:** نتایج برای شرکت کنندگان توضیح داده شد و از آنها خواسته شد نظرات و واکنش‌های خود را در مورد نتایج بیان کنند. **مرحله هفتم: تعیین توانایی پیگیری:** به منظور تعیین توانایی پیگیری فعالیت‌های روزانه فرآیند تحقیق، گزارش کتبی توسط محقق نوشته شد و تجربه شخصی پژوهشگران در برخورد با شرکت کنندگان ثبت شد. همچنین در حین انجام تحقیق در صورت نیاز سوالاتی از مصاحبه اضافه یا حذف گردید. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها در پژوهش به طور همزمان انجام شد.

به منظور سنجش روایی محتوایی بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی بر اساس تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده‌های طلاق، به این صورت انجام شد که قبل از مداخله آموزشی (بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی) ابتدا به ۱۵ نفر از صاحب نظران این حوزه ارائه شد و از آنها خواسته شد تا بسته را مطالعه کرده و در مورد ساختار، فرآیند و محتوای هر جلسه در قالب پرسشنامه نظرسنجی که همراه با بسته جامع توانمندسازی روان‌شناختی آموزشی در اختیار آنها قرار گرفته است، نظر دهند. همچنین در این مرحله فرم نظرات باز به منظور ارائه پیشنهادات و نظرات اصلاحی هر یک از کارشناسان به منظور بهبود محتوا، ساختار و فرآیند بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی بر اساس تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده‌های طلاق ارائه شد. در مرحله بعد، نظرات تخصصی کارشناسان بازبینی و نظرات اصلاحی آنان در مورد بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی اعمال شد. در نهایت بسته آموزشی تدوین شده به همراه فرم نظرسنجی نهایی به کارشناسان بازگردانده شد و نظرات نهایی آنان اخذ و اعمال شد. در نهایت ضریب توافق خبرگان در مورد فرآیند، ساختار و محتوای بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی سنجیده شد. جهت بررسی اعتبار محتوایی بسته تدوین شده، فرم نظرخواهی که شامل سوالاتی در حوزه تطابق محتوایی جلسات تنظیم شده با فرآیند آموزش توانمندسازی روانی-هیجانی، کفایت بسته آموزش توانمندسازی روانی-هیجانی، کفایت زمان اختصاص یافته برای گام‌ها و مهارت‌های آموزش توانمندسازی روانی-هیجانی، تناسب جلسات با ساختار و گام‌های مورد نیاز در آموزش توانمندسازی روانی-هیجانی و ارزیابی کلی بسته آموزشی تدوین شده بود، جمع‌آوری و از ضریب نسبی اعتبار محتوایی^۱ (CVR) و شاخص روایی محتوایی^۲ (CVI) استفاده شد. پس از محاسبه، مشخص شد که ضریب نسبی اعتبار محتوایی (CVR) ۰/۸۳ و شاخص روایی محتوایی (CVI) ۰/۹۱ بود. بنابراین نتایج بیانگر آن بود که نظر اساتید متخصص مبنی بر ارزیابی کلی درباره محتوای بسته آموزشی توانمندسازی روانی-هیجانی مثبت بوده و این بسته به شکل کلی از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی مناسب است. لازم به ذکر است که میزان CVR مطلوب با در نظر گرفتن تعداد ۱۵ ارزیاب بالاتر از ۰/۴۹ و میزان CVI مطلوب برای این تعداد ارزیاب بالاتر از ۰/۷۰ است.

در قسمت کمی جهت انجام تحقیق ابتدا هماهنگی‌های لازم با مسئولین آموزش و پرورش شهرستان رشت انجام شد. در ادامه ضمن هماهنگی با مسئولین مدارس دخترانه متوسطه اول و شناسایی نوجوانان دختر طلاق، با اخذ رضایت نامه کتبی از آنان

1. content validity ratio

2. content validity index

دعوت به عمل آمد تا در پژوهش شرکت کنند. سپس تعداد ۳۰ دختر نوجوان طلاق که مایل به شرکت در پژوهش بودند انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (۱۵ دختر نوجوان طلاق در گروه آزمایش و ۲۰ دختر نوجوان طلاق در گروه کنترل) گمارده شدند و پرسشنامه‌های پژوهش اجرا شد. در نهایت، بر روی گروه آزمایش، مداخله بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده‌های طلاق، هفته‌ای یک‌بار در ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای طی ۱۰ هفته اجرا شد، در حالی که نوجوانان گروه کنترل این مداخله آموزشی را دریافت نکردند. پس از یک دوره دو ماهه، مرحله پیگیری نیز اجرا شد. در طول اجرای مداخله، ۱ نفر در گروه آزمایش و ۲ نفر در گروه کنترل از مطالعه خارج شدند. بر این اساس، ۲۷ نوجوان (۱۴ نفر در گروه آزمایش و ۱۳ نفر در گروه کنترل) در مطالعه باقی ماندند. به منظور ایجاد انگیزه در دختران نوجوان طلاق برای شرکت در پژوهش حاضر، قبل از مداخله، جنبه‌های درمانی و آموزشی مداخله (تعداد جلسات، جهت‌گیری کلی جلسات، مدت زمان اجرای مداخله و مدت زمان هر جلسه) برای شرکت کنندگان توضیح داده شد.

جدول ۱: خلاصه جلسات بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق (محقق ساخته)

جلسات	هدف	محتوای جلسات
۱	آشنایی و برقراری ارتباط	آشنایی و معارفه، بیان مقررات و قوانین، بیان توضیحاتی پیرامون اهداف جلسات، توضیح مختصری در مورد طلاق والدین و پیامدهای آن، برگزاری پیش‌آزمون.
۲	آشنایی با خودآگاهی و عزت نفس	آشنایی با خودآگاهی (شناخت باورها و ارزش‌های خود افکار، احساسات و رفتار خود، نقاط ضعف و قوت خود، شناخت نیازها و خواسته‌های خود، شناخت اهداف خود)، تاثیر خودآگاهی در روابط اجتماعی و عزت نفس، ارائه تکلیف
۳	آشنایی با احساس خودکارآمدی و موثر بودن	بررسی تکلیف منزل، آشنایی با مفهوم خودکارآمدی، و منابع خودکارآمدی (تجارب تسلط، الگوهای اجتماعی، تشویق اجتماعی، حالات عاطفی یا فیزیکی، تجربیات خیالی یا تجسم)، احساس مؤثر بودن. ارائه تکلیف مرتبط.
۴	آشنایی با انواع هیجانات	بررسی تکلیف منزل آشنایی با هیجانات و عملکرد آن‌ها در زندگی روزمره، انواع هیجانات اولیه و ثانویه، تاثیر هیجانات منفی بر عملکرد و روابط بین فردی، ارائه تکلیف مرتبط.
۵	آشنایی با نحوه کنترل هیجانات	بررسی تکلیف منزل، آشنایی با خشم و نحوه مدیریت آن، آشنایی با اضطراب و نحوه کنترل آن، ارائه تکلیف مرتبط.
۶	ترس از صمیمیت	بررسی تکلیف جلسه قبل، تعریف صمیمیت و ترس از صمیمیت، خودآشنایی و بیان افکار و احساسات با دوستان صمیمی، انجام فعالیت‌های مشترک با دوستان، تکلیف منزل.
۷	تاثیر امید بر سلامت روانی	آشنایی با مفهوم امید و مؤلفه‌های آن، امید چیست؟ افراد امیدوار چه خصوصیات دارند؟ ارتباط امید با تعیین هدف و خوش بینی، ارائه تکلیف مرتبط
۸	تاثیر معنویت بر سلامت روانی	بررسی تکلیف منزل، تعریف معنویت، استفاده از معنویت در ایجاد امید در خود، تأثیر معنویت در پذیرش دشواری‌ها و مشکلات، ارائه تکالیف معنوی.
۹	آشنایی با مفهوم انگیزه و تمرکز	بررسی تکلیف منزل، آشنایی با مفهوم انگیزه، تاثیر انگیزه بر عملکرد تحصیلی، ایجاد تمرکز جهت تاثیرگذاری بر عملکرد تحصیلی، ارائه تکلیف مرتبط
۱۰	جمع بندی جلسات	آموزش مهارت ابراز وجود، جمع بندی جلسات قبل، پاسخگویی به سوالات، برگزاری پس‌آزمون.

۴-۲. روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها در این تحقیق از دو سطح آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون شاپیرو-ویلک^۱ و برای بررسی برابری

1. Shapiro-Wilk test

واریانس‌ها از آزمون لوین^۱ استفاده شد. همچنین برای بررسی فرضیه تحقیق از تحلیل واریانس آمیخته^۲ و آزمون تعقیبی بونفرونی^۳ استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS-23 انجام گردید. در پژوهش حاضر پژوهشگر دو گروه آزمایش و گواه داشت که طی سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری مورد سنجش قرار گرفتند. بنابراین جهت محاسبه آماری اثرات درون‌گروهی و بین‌گروهی در چنین پژوهش‌هایی بهترین شیوه تحلیل، تحلیل واریانس آمیخته است.

۳. یافته‌ها

۳-۱. یافته کیفی

از تحلیل بیست مصاحبه با دختران نوجوان در خانواده‌های طلاق، ۴۹۷ گزاره اولیه و ۲۷ مضمون سازمان‌دهنده به دست آمد که به ترتیب ذیل می‌باشد: تاریخچه و دلایل طلاق والدین، هیجانات به وجود آمده از طلاق والدین، پذیرش واقعیت، پیامدهای جدایی والدین (محدودیت در رفت و آمد و ارتباط، محدودیت در انجام فعالیت‌ها)، برخورداری از حمایت دیگران، کمبود عاطفی، آسیب دیدن روابط با دوستان، ترس از خودافشایی و از دست دادن دوستان، بی‌اعتمادی به دیگران، دل‌بستگی ضعیف، احساس بی‌پناهی، احساس خشم و حسادت (نسبت به نبود والد)، زودرنجی و تحریک‌پذیری، درد دل با دوستان و والدین (به هنگام مشکلات)، خشم، کاهش انگیزه و افت تحصیلی، آسیب زدن به خود، عدم مراجعه به مشاور، مسائل مربوط به تنظیم هیجانات، امیدواری و ناامیدی، احساس مؤثر بودن، رضایت از زندگی، الگو داشتن، ترس از ازدواج و خودمختاری. بر پایه این مضامین بسته آموزشی تدوین شد.

۳-۲. توصیف جمعیت‌شناختی

یافته‌های حاصل از داده‌های دموگرافیک نشان داد که نوجوانان حاضر در پژوهش دارای دامنه سنی ۱۳ تا ۱۶ سال بودند که در گروه آزمایش میانگین و انحراف استاندارد سن دانش‌آموزان 13.26 ± 1.40 و در گروه گواه 15.11 ± 1.56 سال بود. در بخش کیفی نیز میانگین و انحراف استاندارد سن دانش‌آموزان 13.36 ± 1.74 سال بود.

۳-۳. شاخص‌های توصیفی

در جدول ۲ میانگین و انحراف استاندارد متغیر وابسته تحقیق در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری، به تفکیک دو گروه آزمایش و گواه نشان داده شده است.

جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد سازگاری اجتماعی در دو گروه آزمایش و گواه

مؤلفه‌ها	گروه‌ها	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری
----------	---------	-----------	----------	--------

1. Levine test

2. Mixed variance analysis

3. Bonferroni follow-up test

میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
۱۷۶/۱۶	۲۴/۴۵	۱۹۳/۶۶	۳۰/۶۳	۱۹۲/۱۶	۲۹/۹۱	۱۷۴/۱۷	۲۹/۱۴
گروه آزمایش				گروه گواه			
۱۷۴/۱۷	۲۹/۱۴	۱۷۲/۴۱	۲۷/۹۰	۱۷۲/۲۹	۲۸/۳۸		
سازگاری اجتماعی							

نتایج جدول ۲ نشان داد که میانگین متغیر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق در گروه آزمایش در مرحله پس از آزمون نسبت به مرحله پیش از آزمون افزایش یافته است. این در حالی است که معنادار بودن این افزایش در ادامه قسمت یافته ها، با بهره بردن از تحلیل واریانس آمیخته و آزمون تعقیبی بونفرونی مورد بررسی قرار می گیرد.

۳-۴. آزمون های نرمال

قبل از آن پیش فرض هایی که در این نوع تحلیل لازم به رعایت است، مورد بررسی قرار گرفت. بر همین مبنا آزمون شاپیرو ویلک بیانگر نشان داد که پیش فرض نرمال بودن توزیع نمونه ای داده ها در متغیر سازگاری اجتماعی ($F=0/12$; $p=0/20$) برقرار است. علاوه بر این پیش فرض همگنی واریانس نیز با بهره بردن آزمون لوین مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد پیش فرض همگنی واریانس داده ها در متغیر سازگاری اجتماعی ($F=0/11$; $p=0/74$) رعایت شده است. این در نهایت نتایج آزمون موچلی حاکی از آن بود که پیش فرض مربوطه (کرویت داده ها) در متغیر سازگاری اجتماعی ($Mauchly's = 0/90$; $p=0/43$) رعایت شده است. این شرط بیان می کند که واریانس اختلاف بین همه زوج های حاصل از سطوح متغیر عامل^۱ یا شرایط بین آزمودنی ها^۲ باید برابر باشد.

۳-۵. آزمون فرضیه ها

جدول ۳: تحلیل واریانس آمیخته جهت بررسی تاثیرات درون و بین گروهی در متغیر سازگاری اجتماعی

متغیرها	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار f	مقدار p	اندازه اثر	توان آزمون
مراحل	۱۷۴/۳۱	۲	۸۷/۱۵	۳۱/۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۵	۱
سازگاری	۱۲۵۴/۸۲	۱	۱۲۵۴/۸۲	۲۸/۲۶	۰/۰۰۱	۰/۵۱	۱
اجتماعی	۲۸۷/۳۱	۲	۱۳۹/۱۵	۵۰	۰/۰۰۰۱	۰/۶۶	۱
تعامل مراحل و گروه بندی	۱۳۹/۱۴	۵۰	۲/۷۸				
خطا							

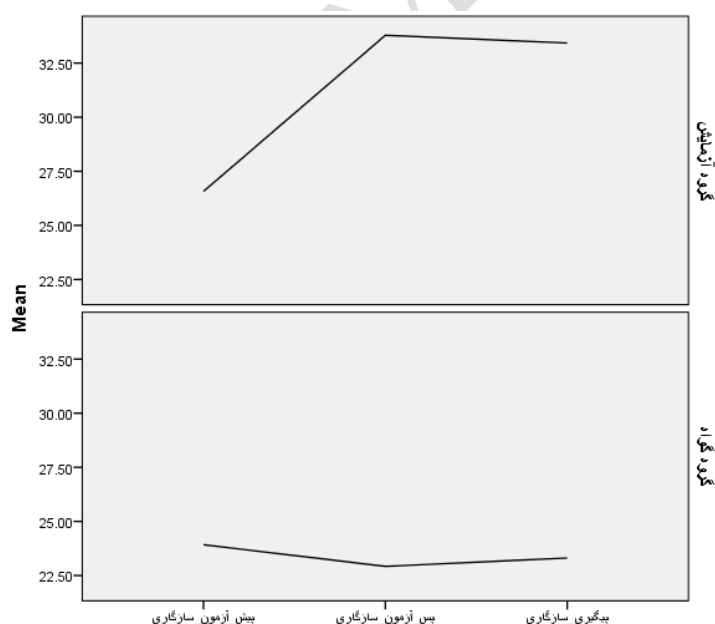
نتایج آزمون واریانس آمیخته در جدول ۳ نشان داد عامل زمان (تغییرات مراحل پس از آزمون و پیگیری نسبت به پیش از آزمون) تاثیر معناداری بر میانگین نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق داشته است. اندازه اثر هم نشان داد که این عامل ۴۳ درصد از تفاوت در واریانس نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق را تبیین می کند. علاوه بر این، بر اساس نتایج، تاثیر عضویت گروهی یعنی بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی هم بر نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق معنادار است. بنابراین چنین نتیجه می شود بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی هم بر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق داشته است. اندازه اثر مربوط به این یافته نیز نشان می دهد که این آموزش ۴۶ درصد از تفاوت در نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق را تبیین می کند. علاوه بر این، نتایج بیانگر آن بود که اثر متقابل نوع آموزش (بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی) و عامل زمان (تغییرات مراحل پس از آزمون و پیگیری نسبت به پیش از آزمون) هم بر نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق معنادار است. بنابراین نتیجه گرفته می شود نوع مداخله یعنی بسته جامع توانمندسازی آموزشی-

روانی در مراحل مختلف ارزیابی (پس آزمون و پیگیری) هم بر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق تاثیر معنادار داشته است. اندازه اثر نشان می‌دهد اثر تعامل بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی و عامل زمان (تغییرات مراحل پس آزمون و پیگیری نسبت به پیش آزمون) ۵۳ درصد از تفاوت در نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق را تبیین می‌کند. حال در جدول ۵ مقایسه زوجی میانگین نمرات سازگاری اجتماعی آزمودنی‌ها بر حسب مرحله ارزیابی با استفاده از آزمون تعقیبی بونفرونی ارائه می‌شود.

جدول ۴: مقایسه زوجی میانگین نمرات سازگاری اجتماعی آزمودنی‌ها بر حسب مرحله ارزیابی

متغیر	مرحله مورد مقایسه	تفاوت میانگین	خطای انحراف معیار	معناداری
سازگاری اجتماعی	پس آزمون	-۳/۱۰	۰/۴۴	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	-۳/۱۲	۰/۵۱	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	۳/۱۰	۰/۴۴	۰/۰۰۱
	پس آزمون	۰/۰۲	۰/۴۰	۰/۸۸

همانگونه نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، بین میانگین نمرات مرحله پیش آزمون با پس آزمون و پیگیری در متغیر سازگاری اجتماعی تفاوت معنادار وجود دارد. این بدان معناست که بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی توانسته میانگین نمرات متغیر سازگاری اجتماعی را در مراحل پس آزمون و پیگیری، نسبت به مرحله پیش آزمون دچار افزایش کند. نتیجه دیگر جدول شماره ۴ این بود که بین میانگین نمرات متغیر سازگاری اجتماعی در مرحله پس آزمون و پیگیری تفاوت معنادار یافت نشد. این یافته بیانگر آن است که نمرات متغیر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق که در مرحله پس آزمون دچار تغییر معنادار شده بود، توانسته اثر خود را در طول دوره پیگیری نیز پایدار نگه دارد.

شکل ۱: نمودار مقایسه متغیر سازگاری اجتماعی در دو گروه آزمایش و گواه در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق

و بررسی اثربخشی آن بر سازگاری اجتماعی آنان صورت پذیرفت. نتایج نشان داد که بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی کافی است. همچنین این بسته آموزشی بر سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر طلاق تاثیر داشته و توانسته زمینه ساز بهبود سازگاری اجتماعی این نوجوانان شود. به دلیل اینکه بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی مبتنی بر تجربه زیسته دختران نوجوان در خانواده طلاق برای نخستین بار در این پژوهش حاضر با یافته های پیشین مرتبط با توانمندسازی است، پژوهش کاملاً همسویی وجود نداشت. اما به شکل کلی تر نتایج پژوهش حاضر با یافته های پیشین مرتبط با توانمندسازی روان شناختی همسویی داشت. همانطور که [محرابیان، دوکانه ای فرد و فتاحی اندبیل \(۱۴۰۱\)](#) نشان داده اند که بسته توانمندسازی روانشناختی بر پریشانی روانی نوجوانان با تعامل ناکارآمد والد-کودک مؤثر است. همچنین [واله، شکری و اسدزاده \(۱۴۰۰\)](#) دریافتند که برنامه آموزشی توانمندسازی روانشناختی بر افزایش سرمایه روانشناختی و بهزیستی عاطفی معلمان تأثیر دارد. از سوی دیگر [اسدی، فراهادی و گل پرور \(۱۴۰۰\)](#) نیز نشان داده اند که بسته توانمندسازی روانشناختی منجر به کاهش نشخوار فکری والدین دارای فرزند سرطانی می شود. [فلاحی و همتی علمدارلو \(۱۳۹۷\)](#) در مطالعه دیگری در نتایج تحقیقات خود گزارش دادند که توانمندسازی روانشناختی سلامت عمومی مادران دارای فرزند معلول را افزایش می دهد. در تحقیقات خارجی، [کایابان و همکاران \(۲۰۲۲\)](#) نشان دادند که توانمندسازی روانشناختی منجر به بهبود روابط اجتماعی دانشجویان پرستاری می شود. علاوه بر این، [لاردر، گارسیا- رید و رید \(۲۰۱۹\)](#) همچنین دریافتند که توانمندسازی شناختی می تواند میانگین نمرات توانمندسازی روان شناختی درون فردی، احساس روان شناختی جامعه و هویت قومی را در میان جوانان رنگین پوست شهری افزایش دهد. همچنین [کاپلتی و همکاران \(۲۰۲۰\)](#) گزارش دادند که آموزش توانمندسازی روانشناختی کیفیت زندگی در نوجوانان مبتلا به صرع را بهبود می بخشد. در مطالعه دیگری، [بالارد، کوهن و دارت \(۲۰۱۹\)](#) نیز دریافتند که مداخله توانمندسازی روانشناختی- اجتماعی مبتنی بر مدرسه می تواند به بهبود سلامت روانی و اجتماعی نوجوانان منجر شود. در نهایت [سارکار و همکاران \(۲۰۱۷\)](#) تأثیر مداخله توانمندسازی سلامت بر تاب آوری نوجوانان را تأیید کرده اند.

در تبیین یافته حاضر در مورد اثربخشی بسته جامع توانمندسازی آموزشی- روانی بر سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق، باید گفت که توانمندسازی آموزشی- روانی باعث به چالش کشیده شدن نگرش ها و اطلاعات افراد و تکنیک های امتناع و جسارت در مقابل فشارهای محیطی و خانوادگی را به آنها آموزش داده می شود ([محرابیان، دوکانه ای فرد و فتاحی اندبیل، ۱۴۰۱](#)). این فرآیند به دختران نوجوان طلاق این امکان را می دهد که بتوانند نگرش خود را در مورد اثرات مخرب طلاق بر آینده و روابط اجتماعی خود به چالش بکشند و با بهره گیری از جسارت خود بتوانند روابط اجتماعی سازگارانه جدیدی با اطرافیان خود برقرار کنند و سازگاری بیشتری در زمینه تعاملات اجتماعی را نشان دهند. علاوه بر این باید گفت که یک برنامه توانمندسازی آموزشی- روانی می تواند علیرغم ایجاد انگیزه برای عمل در فرد، کنترل رفتارها، عواطف و غرایز او را افزایش دهد. بر این اساس فردی که از برنامه توانمندسازی آموزشی - روانی بهره می برد، می تواند با قدرت کنترل زیاد وقت خود را صرف فکر کردن به گزینه ها و نتایج احتمالی کند و سپس بهترین انتخاب را انجام دهد. این روند باعث می شود که دختران نوجوان طلاق با در نظر گرفتن طلاق والدین، گزینه های پیش روی خود را در عرصه اجتماعی به دقت بررسی کنند و با بهترین انتخاب بتوانند به تعاملات اجتماعی سازگار و بر همین اساس سازگاری اجتماعی بالاتر دست یابند. در توضیح دیگری لازم به ذکر است که توانمندسازی آموزشی- روانی می تواند به افراد در شناسایی و کنترل هیجانات منفی کمک کند. همچنین، توانمندسازی آموزشی- روانی، ارتباط سالم با اطرافیان را افزایش می دهد و این باعث افزایش اعتماد به نفس، عزت نفس و سلامت روان می شود ([کاپلتی و همکاران، ۲۰۲۰](#)). این فرآیند به دختران نوجوان طلاق اجازه می دهد تا با بهره گیری از آموزش های توانمندسازی روان شناختی، عواطف منفی خود را در روابط اجتماعی شناسایی کرده و با کنترل آنها، روابط اجتماعی گسترده تری برقرار کنند و سازگاری اجتماعی بیشتری از خود نشان دهند. همچنین می توان بیان کرد که توانمندسازی آموزشی- روانی باعث می شود که درک خودباوری، عزت نفس، اتکا به خود و احساس قدرت در نوجوانان شکل بگیرد و قدرت رویارویی با مشکلات و مقابله با آنها را پیدا کنند ([محرابیان، دوکانه ای فرد و فتاحی اندبیل، ۱۴۰۱](#)). کسب مولفه هایی مانند اعتماد به نفس و خودباوری باعث می شود که نوجوانان دختر طلاق بتوانند در جریان تعاملات اجتماعی خود را در موقعیتی ضعیف نبینند و با احساس قدرت و اتکا به خود، خود را مستقل و توانا بدانند و

سازگاری اجتماعی بیشتری نشان دهند. همچنین توانمندسازی آموزشی- روانی فرآیندی است که در آن افراد از نظر شناختی و رفتاری توانمند می‌شوند تا زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی خود را سازماندهی کنند، و از اعتماد به نفس و حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابعی که منجر به موقعیت از دست رفته است، دفاع می‌کنند.

این پژوهش نیز مانند سایر پژوهش‌های علمی، طبیعتاً با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود که محدودیت جامعه پژوهش به دختران نوجوان طلاق شهر رشت اولین محدودیت این پژوهش بود. همچنین در این پژوهش متغیرهای شخصیتی، اجتماعی و خانوادگی مؤثر بر سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق از نظر کیفی مورد بررسی قرار نگرفت که یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش بود. همچنین لازم به ذکر است در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری تصادفی به دلیل رعایت ملاک‌های ورود به پژوهش استفاده نشده است که یکی از محدودیت‌های تحقیق حاضر بوده است. با توجه به محدودیت‌های پژوهشی ذکر شده، پیشنهاد می‌شود برای ارتقای تعمیم‌پذیری یافته‌ها، در سطح پیشنهاد تحقیق، پژوهش حاضر بر روی نوجوانان پسران طلاق انجام شود تا پژوهش با محدودیت جنسیتی مواجه نشود. همچنین پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر در شهرهای دیگر (با توجه به نقش اجتماعی و فرهنگی در بروز آسیب‌های هیجانی)، بررسی کیفی عوامل شخصیتی، اجتماعی و خانوادگی مؤثر بر سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق و مهار نقش آن‌ها و با استفاده از روش نمونه‌گیری و انتساب تصادفی اجرا شود. با نگاهی به نتایج پژوهش حاضر در خصوص اثربخشی بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی بر سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق، در سطح عملی، پیشنهاد می‌شود مسئولان برنامه ریزی حوزه آموزش و پرورش، معاونت پرورشی و کارشناسان مشاوره با فعال سازی مشاوران و روانشناسان و شناسایی دختران نوجوان طلاق، دوره‌های روانشناختی موثری از جمله بسته جامع توانمندسازی آموزشی-روانی را برای این گروه برگزار کنند تا با ارتقای سازگاری اجتماعی دختران نوجوان طلاق، زمینه را برای بهبود سلامت روانی و هیجانی آنها فراهم کنند.

۵. تشکر و قدردانی

مقاله حاضر برگرفته از رساله دوره دکترای تخصصی نویسنده اول مقاله در دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنجند بود. بدین وسیله از تمام نوجوانان حاضر در پژوهش و خانواده‌های آنان که همکاری کاملی جهت اجرای پژوهش داشتند، قدردانی به عمل می‌آید.

۶. ملاحظات اخلاق پژوهش

به منظور رعایت اخلاق در پژوهش، رضایت نوجوانان برای شرکت در برنامه مداخله اخذ شد و تمامی مراحل مداخله اطلاع رسانی شد. همچنین به نوجوانان حاضر در گروه گواه اطمینان داده شد که در صورت تمایل پس از تکمیل فرآیند تحقیق، این مداخلات را دریافت خواهند کرد. همچنین به نوجوانان دختر طلاق حاضر در هر دو گروه آزمایش و گواه اطمینان داده شد که اطلاعات آنها محرمانه بوده و نیازی به درج هیچ نامی نیست.

۷. سازمان حمایت کننده

هیچ سازمان دولتی و خصوصی از این پژوهش حمایت مالی نکرده است.

۸. تعارض منافع

در این پژوهش هیچ تعارض منافی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- اسدی، پ، فرهادی، ه، و گلپور، م. (۱۴۰۰). اثربخشی بسته توانمندسازی روان‌شناختی بر نشخوار فکری والدین دارای فرزند مبتلا به سرطان. *توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۱۲(۱)، ۸۴-۹۴. <https://doi.org/10.22034/ceciranj.2021.246311.1443>
- امانی، ز، زهراکار، ک، و کیامانش، ع. (۱۳۹۸). شناسایی پیامدهای طلاق والدین بر فرزندان؛ مطالعه کیفی. *فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۴(۴۷)، ۵۹-۸۱. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26454955.1398.14.47.4.0>
- آقائی پور، ه، وطنخواه، ح، ر، غلامی حیدرآبادی، ز. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش تحرک و جهت‌یابی بر مهارت‌های اجتماعی و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان نابینا. *فصلنامه توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۸(۲۱)، ۷۵-۸۴. https://www.ceciranj.ir/article_63544.html
- بهرامی کرچی، آ، منشی، غ، و کشتی آرای، ن. (۱۳۹۹). اثربخشی درمان توانمندسازی روان‌شناختی و رفتاردرمانی دیالکتیک بر استرس ناباروری زنان نابارور در مرحله قبل از درمان لقاح آزمایشگاهی. *دوماهنامه علمی - پژوهشی فیض*، ۲۴(۵)، ۵۵۴-۵۶۴. <http://feyz.kaums.ac.ir/article-1-4182-fa.html>
- بیاتی اشکفتکی، س، احمدی، ر، چرامی، م، و غضنفری، ا. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش خودمتمایزسازی بر پرخاشگری و اجتناب تجربه‌ای نوجوانان طلاق با اختلال رفتار برونی‌سازی شده. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۴(۱)، ۲۵۸۷-۲۵۹۸. <https://doi.org/10.22038/mjms.2021.19505>
- رضاییان، ح، رسولی، ر، عسکریوکی، س، و اصل دهقان، ف. (۱۳۹۷). اثربخشی توانمندسازی روان‌شناختی بر ارتقای بهزیستی روان‌شناختی و کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۷(۴)، ۵-۱۴. <http://socialworkmag.ir/article-1-338-fa.html>
- عصارپور آرانی، ش، صالحی، ش، و نکاوند، م. (۱۳۹۸). تاثیر آموزش توانمندسازی روان‌شناختی بر تاب‌آوری مادران نوزادان نارس بستری در بخش مراقبت ویژه. *پرستاری مراقبت ویژه*، ۱۲(۳)، ۶-۱۴. <http://jccnursing.com/article-1-472-fa.html>
- فتحی آشتیانی، ع. (۱۳۸۸). *آزمون‌های روان‌شناختی: ارزشیابی شخصیت و سلامت روان*. تهران: بعثت.
- فلاحی، ف، و همتی علمدارلو، ق. (۱۳۹۷). اثربخشی توانمندسازی روان‌شناختی بر سلامت عمومی مادران دارای فرزند ناتوان تحت پوشش برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه. *فصلنامه توانبخشی*، ۱۹(۴)، ۳۲۶-۳۳۹. <http://rehabilitationj.uswr.ac.ir/article-1-2354-fa.html>
- محرابیان، ب، دوکانه‌ای فرد، ف، فتاحی اندبیل، ا. (۱۴۰۱). تدوین بسته توانمندسازی روان‌شناختی والدین و ارزیابی اثربخشی آن بر پریشانی روان‌شناختی نوجوانان با تعامل والد-فرزندی ناکارآمد. *پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۱۳(۲)، ۲۴۷-۲۲۹. <https://doi.org/10.22059/japr.2022.327250.643913>
- مهدوی، ع، گلستانی، ع، آقائی، م، همتی راد، گ، حاج حسینی، م، غلامعلی لواسانی، م، سپهر یگانه، ش، و قربانی‌نیا، ف. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله بر افزایش سازگاری اجتماعی و راهبردهای خودتنظیمی کودکان طلاق. *مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۶(۳۳)، ۱۷۰-۱۵۷. <https://doi.org/10.22111/jeps.2019.4497>
- میکاییلی منبع، ف، و مددی امامزاده، ز. (۱۳۸۷). بررسی رابطه هوش هیجانی - اجتماعی و سازگاری اجتماعی در دانشجویان دارای حکم انضباطی و مقایسه آن با دانشجویان بدون حکم دانشگاه ارومیه. *پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۳(۱۱)، ۹۹-۱۲۱. https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4333.html?lang=fa
- واله، م، شکری، ا، و اسدزاده، ح. (۱۴۰۰). اثربخشی برنامه آموزشی توانمندسازی روانی بر افزایش سرمایه روان‌شناختی و بهزیستی عاطفی مرتبط با شغل معلمان. *فصلنامه علوم روان‌شناختی*، ۲۰(۱۰۰)، ۵۷۹-۵۹۶. <http://psychologicalscience.ir/article-1-843-fa.html>

References

- Aghaeipour, H., Vatankehah, H. R., & Gholami Heydarabadi, Z. (2017). The Effect of mobility and orientation training on the social skills and social adjustments for blind student. *Empowering Exceptional Children*, 8(21), 75-42. https://www.ceciranj.ir/article_63544.html (In Persian)
- Amani, Z., Zarakar, K., & Kiamanesh, A. (2019). The Identification of the Consequences of Parents' Divorce on Children: A Qualitative Study. *Scientific Journal The Women And Families Cultural-Educational*, 14(47), 59-81. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26454955.1398.14.47.4.0> (In Persian)
- Asadi, P., Farhadi, H., & Golparvar, M. (2021). Effectiveness of psychological empowerment package on the psychological wellbeing and rumination of the parents of the children with cancer. *Empowering Exceptional Children*, 12(1), 84-94. <https://doi.org/10.22034/ceciranj.2021.246311.1443> (In Persian)
- Assarpour, Arani, S. H., Salehi, Sh., & Nekavand, M. (2019). The effect of psychological empowerment training on resiliency of premature infants hospitalized in intensive care unit. *Journal of Critical Care Nursing*, 12(3), 6-14. <http://jccnursing.com/article-1-472-fa.html> (In Persian)

- Bahrami-Kerchi, A., Manshaee, G., & Keshtiaray, N. (2020). The effectiveness of psychological empowerment therapy and dialectical behavior therapy on infertility stress of infertile women in pretreatment stage of in vitro fertilization. *Feyz*, 24(5), 554-564. <http://feyz.kaums.ac.ir/article-1-4182-fa.html> (In Persian)
- Ballard, P. J., Cohen, A. K., & Duarte, C. P. (2019). Can a school-based civic empowerment intervention support adolescent health? *Preventive Medicine Reports*, 16, 100968. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2019.100968>
- Bayati Eshkaftaki, S., Ahmadi, R., Chorami, M., Ghazanfari, A. (2021). Effectiveness of Training Self-Differentiation on the Aggression and Experiential Avoidance in the Adolescents Engaged In Divorce with Externalized Behavior. *Medical Journal of Mashhad University of Medical Sciences*, 64(1), 2587-2598. <https://doi.org/10.22038/mjms.2021.19505> (In Persian)
- Cappelletti, S., Tondo, I., Pietrafusa, N., Renzetti, T., Pannacci, I., Gentile, S., Perrucci, M., Calabrese, C., Cornag, P., Ferraris, L., Specchio, N., & Vigeveno, F. (2020). Improvement of quality of life in adolescents with epilepsy after an empowerment and sailing experience. *Epilepsy & Behavior*, 106, 106-110. <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2020.106957>
- Cayaban, A. R. R., & Valdez, G.F.D., Leocadio, M.L., Cruz, J.P., Tuppal, C.P., Labrague, L.J., Maniago, J., Francis, F. (2022). Structural and psychological empowerment and its influencing factors among nursing students in Oman. *Journal of Professional Nursing*, 39, 76-83. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2022.01.003>
- Courtwright, D.T. (2008). Gender imbalances in history: causes, consequences and social adjustment. *Reproductive BioMedicine Online*, 16(1), 32-40. [https://doi.org/10.1016/S1472-6483\(10\)60397-5](https://doi.org/10.1016/S1472-6483(10)60397-5)
- Fallahi, F., & Hemati Alamdarloo, G. (2019). Effectiveness of psychological empowerment on general health of mothers of children with disability under the community-based rehabilitation program. *Archives of Rehabilitation*, 19(4), 326-339. <http://dx.doi.org/10.32598/rj.19.4.326> (In Persian)
- Fathi Ashtiani, A. (2009). Psychological tests: evaluation of personality and mental health. Tehran: Ba'ath. (In Persian)
- Khalid, A., Qadir, F., Chan, S. W. Y., & Schwannauer, M. (2018). Parental bonding and adolescents' depressive and anxious symptoms in Pakistan. *Journal of Affective Disorders*, 228, 60-37. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.11.050>
- Lardier, D.T., Garcia-Reid, P., Reid, R.J. (2019). The examination of cognitive empowerment dimensions on intrapersonal psychological empowerment, psychological sense of community, and ethnic identity among urban youth of color. *Urban Review*, 51, 768-788. <https://doi.org/10.1007/s11256-019-00504-7>
- Lee, M. Y., Wang, H. S., & Chen, C. J. (2020). Development and validation of the social adjustment scale for adolescents with tourette syndrome in Taiwan. *Journal of Pediatric Nursing*, 51, 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.05.023>
- Lee, M., Wang, H., Lee, T. (2022). Psychosocial stress, self-esteem, and social adjustment: A moderated mediation analysis in Taiwanese adolescents with Tourette syndrome. *Journal of Pediatric Nursing*, 62, 84-90. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.07.013>
- Mahdavi, A., Golestani, A., Aghaei, M., Hemmatirad, G., Hajhoseini, M., Gholamlai Lavasani, M., Sepehr Yegane, S.H., Ghorbaninia, F. (2019). The Effectiveness of Problem-Solving Skills Training on Increasing Social Adjustment and Regulatory Self Strategies in Children of Divorce. *Journal of Educational Psychology Studies*, 16(33), 157-170. <https://doi.org/10.22111/jeps.2019.4497> (In Persian)
- Mehrabian, B., Dokaneifard, F., & Fatahi Andabil, A. (2022). Offering a psychological empowerment package for parents and evaluating its effectiveness on psychological distress in students with ineffective parent-child interaction. *Journal of Applied Psychological Research*, 13(2), 229-247. <https://doi.org/10.22059/japr.2022.327250.643913> (In Persian)
- Mikaeili Manee, F., Madadi Emamzadeh, Z. (2008). Study of Relationship between Emotional-social Intelligence with Social Adjustment Among Students with Disciplinary Commandment and Their Comparison Students without it In Urumia University. *Journal of Modern Psychological Researches*, 3(11), 9-121. https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4333.html?lang=en (In Persian)

- Peets, K., Hodges, E.V. E., & Kikas, E. (2022). Social adjustment of approach-oriented adolescents varies depending on their avoidance orientation. *Personality and Individual Differences*, 199, 111844. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111844>
- Rezaeian, H., Rasooli, R., Askarbiuky, S., & Asldehghan, F. (2019). The Effectiveness of Psychological Empowerment on the Improvement of Well-Being and Quality of Life in Householder Women. *Socialworkmag*, 7(4), 5-14. <http://socialworkmag.ir/article-1-338-fa.html> (In Persian)
- Root, A. E., Wimsatt, M., Rubin, K. H., Bigler, E. D., Dennis, M., Gerhardt, C. A., Stancin, T., Taylor, H. G., Vannatta, K., Yeates, K. O. (2016). Children with traumatic brain injury: Associations between parenting and social adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 42, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2015.10.002>
- Sarkar, K., Dasgupta, A., Sinha, M., & Shahbabu, B. (2017). Effects of health empowerment intervention on resilience of adolescents in a tribal area: A study using the Solomon four-groups design. *Social Science & Medicine*, 190, 265-274. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.05.044>
- Sorek, Y. (2020). Grandparental and overall social support as resilience factors in coping with parental conflict among children of divorce. *Children and Youth Services Review*, 118, 105443. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105443>
- Stapp, E. K., & Wilcox, H. C. (2020). Parental bipolar disorder, family environment, and offspring psychiatric disorders. A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 268, 69-81. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.03.005>
- Stokkebekk, J. (2019). Keeping balance, Keeping distance” and Keeping on with life: Child positions in divorced families with prolonged conflicts. *Children and Youth Services Review*, 102, 108-119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.04.021>
- Twilhaar, E. S., Kieviet, J. F., Bergwerff, C. F., Finken, M. M. J., Elburg, R. M., & Oosterlaan, J. (2019). Social adjustment in adolescents born very preterm: evidence for a cognitive basis of social problems. *The Journal of Pediatrics*, 213, 66-73. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2019.06.045>
- Valeh, M., Shokri, O., Asadzadeh, H. (2021). Effectiveness of mental empowerment training program on increasing teachers' psychological capital and job-related affective well-being. *Journal of Psychological Science*, 20(100), 579-596. <http://psychologicalscience.ir/article-1-843-en.html> (In Persian)

Developing a Comprehensive Package of Educational-Psychological Empowerment Based on the Lived Experience of Adolescent Girls in Divorced Families and Investigating Its Effectiveness on Their Social Adjustment

Extended Abstract

Aim

Family is the smallest social unit whose stability or instability affects family members and society. Today, the divorce rate is very significant (Sorek, 2020). Divorce for any reason, right or wrong, has consequences for both family members and society (Stapp, Wilcox, 2020). It creates economic, psychological, emotional and social problems for men and women and isolates divorced couples (Khalid, Qadir, Chan, Schwannauer, 2018). At the same time, the effect of divorce on children is very complex. It can even be said that children are the most affected by the phenomenon of divorce (Stokkebekk, 2019). The child of divorce is unintentionally involved in contradictions that he can neither understand nor adapt to. In addition to having special needs, the children of such marriages are exposed to many psychological and social harms (Bayati Eshkaftaki, Ahmadi, Chorami, Ghazanfari, 2021). The lonely world of these children is very sad and painful, and their social relationships are disturbed, and this leads them to social deviations. This trend makes the children of divorce to show lower social adjustment compared to the children of normal and stable families. According to this the present study was conducted to developing a comprehensive package of educational-psychological empowerment based on the

lived experience of adolescent girls in divorced families and investigating its effectiveness on their social adjustment.

Methodology

The research method was qualitative, phenomenological-descriptive, and the research method in the quantitative part was semi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group and a two-month follow-up period. The statistical population consisted of adolescent divorced girls in the first year of high school in Rasht city in the academic year of 2022-2023. In the qualitative part, the sample consisted of 20 adolescent divorced girls were purposefully selected and subjected to in-depth interviews. In the quantitative part, in this research 27 adolescent were selected through purposive sampling method and randomly accommodated into experimental and control groups (14 adolescent in the experimental and 13 adolescent in the control group). The adolescents in the experimental group received the package of educational-psychological empowerment during 10 weeks in 10 90-minute sessions. Pre-test was performed before the intervention and post-test was performed after the intervention. Two months later, the follow-up phase was carried out. The applied questionnaire in this study included Social Adjustment Questionnaire (SAQ) (Bell, 1961). The data from the study were analyzed through mixed ANOVA via SPSS23 software. The reason for using mixed variance analysis was that in this research there were two experimental and control groups, each of which was measured in three stages (pre-test, post-test and follow-up).

Results

The results showed that the comprehensive package of educational-psychological empowerment has sufficient content validity according to experts. Also, this training package had an impact on the social adjustment ($P<0001$; $\eta^2=0.66$; $F=133.15$) of adolescent divorced girls. In this way, comprehensive package of educational-psychological empowerment was able to lead to a significant increase in the average scores of social adjustment of adolescent divorced girls. These results remained stable in the follow-up phase. These results indicate that the comprehensive package of educational-psychological empowerment can significantly change the average social adjustment of adolescent divorced girls in the two stages of post-test and follow-up.

Conclusion

Based on the findings of the research, it can be concluded that the comprehensive educational-psychological empowerment package focusing on self-awareness, self-efficacy, how to manage anger, taking advantage of spirituality and creating motivation can be an efficient method to improve the social adjustment of adolescent divorced girls should be used. As educational-psychological empowerment is a process in which people are cognitively and behaviorally empowered to organize their personal, family and social life and increase their self-confidence and their rights to make independent choices and control over the resources that lead to When their position is lost, they defend (Lardier, Garcia-Reid, Reid, 2019). This process also improves their social adjustment. In addition, in the intervention sessions of the present study, the acquisition of components such as self-confidence and self-belief was emphasized (Ballard, Cohen, Duarte, 2019). This process made the teenage girls of divorce not to see themselves in a position of weakness during social interactions, and with the feeling of strength, they consider themselves independent and capable and show more social adaptability. Also, educational-psychological empowerment is a process during which people are empowered cognitively and behaviorally to organize their personal, family and social life. This process makes them able to establish normal social relationships and as a result show more social compatibility.

Key words: Educational-Psychological Empowerment, Lived Experience, Social Adjustment, Adolescent Divorced Girls

Ethical Considerations

In order to comply with the ethics in the research, the consent of the teenagers to participate in the intervention program was obtained and all the steps of the intervention were informed. Also, the adolescents present in the control group were assured that they can receive these interventions if they wish. Also, the teenagers present in both experimental and control groups were assured that their information is confidential and there is no need to include any names.

Acknowledgments

The present article was taken from the doctoral thesis of the first author of the article at the Islamic Azad University, Sanandaj branch. We hereby express our gratitude to all the teenagers present in the research and their families who cooperated fully in the implementation of the research.

Conflict of Interest

In this study, no conflict of interest was reported by the authors.

Accepted Manuscript